

ВОЛИНСЬКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЧЕРНЕЦТВО ЯК ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ НЕОУНІЙНОГО КЛІРУ

Олександр Федчук

протоієрей, кандидат історичних наук,
проректор із наукової роботи Волинської духовної семінарії, Луцьк

E-mail: ol_fedchuk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-8494-9066>

У статті розглядається мало вивчена проблема конвертитства серед волинського православного чернецтва, котре перейшло в клір неоунійної церкви в 1920-х – 1930-х рр. Волинське воєводство стало регіоном найбільшого в Польщі розповсюдження неоунії (унії східного обряду), що являла собою втілення нового ватиканського проекту приєднання до костелу східних земель. В його основу лягло збереження православного богослужбового обряду при юрисдикційному підпорядкуванні Ватикану. На початковому етапі розвитку неоунії на Волині її організатори спиралися на так званих «перельотів», як у народі називали священнослужителів, котрі змінювали православну віру на уніатську. Особливі сподівання покладалися на чернецтво, яке розглядалося як своєрідний авангард неоунії в Польщі. Навесні 1926 р. Луцький католицький єпископ Адольф Шельонжеск планував утворити в с. Загорів Горохівського повіту монастир східного обряду. Однак представників чернецтва, які наважилися стати на шлях конвертитства, як виявилось, було на Волині доволі мало. Їх вистачило лише для обслуговування кількох парафіяльних одиниць і було замало для відкриття у воєводстві бодай одного чернечого осередку. В роботі зібрано біографічні дані про цих осіб, серед яких переважали насельники Милецького монастиря і постриженники Почаївської лаври. Автор відслідковує причини відступництва «перельотів», якими ставали конфлікти з православним духовним начальством, відсторонення від церковного служіння за аморальну поведінку, матеріальні розрахунки. Особливу увагу приділено діяльності «перельотів» у новій конфесії, адже майже кожен із них змінив декілька парафій на Волині. В статті показано трагічну долю цих священнослужителів, частина з яких стала жертвою українсько-польських протистоянь часів Другої світової війни чи радянських повосенних репресій.

Ключові слова: неоунія, православне чернецтво, Нифонт (Ведмідь), Гамалііл (Перчеклей), Серафим (Яросевич), Іліан (Гук), Микита (Денисенко-Курдибанський).

Постановка проблеми. В 1924 р. у Польщі, з дозволу папи Пія XI розпочала розвиватися неоунія (унія східного, східно-слов'янського чи візантійського обряду). За її посередництвом у Ватикані сподівалися приєднати до костелу православне населення колишньої Російської імперії. Від впровадження неоунії було усунуто український греко-католицький клір, і керівництво рухом повністю зосереджувалось у руках римо-католицьких єпископів, що мало на меті не допустити українізації унії. В органах польської влади неоунію вважали деструктивним фактором, який призводить до загострення взаємин між поляками та представниками національних меншин, проте до початку 1930-х рр. ніякі перешкоди її розвитку з боку влади не чинилися. Початок акції було покладено в Підляському воєводстві, адже головним ідеологом неоунії став Підляський єпископ Хенрік Пшезьдецький. Навесні 1925 р. перша неоунійна парафія з'явилася на Волині – у с. Озеро Луцького повіту, а через рік у воєводстві виник неоунійний осередок, в якому священник не підтримав перехід частини парафіян в унію. Відтак перед Луцьким єпископом постала проблема заміщення вакантних парафій, вирішення якої бачилося в наверненні до неоунії православного чернецтва.

Джерела та література. Проблема неоунії в українській історіографії досліджена дуже слабо. На відміну від Польщі [Rzemieniuk, 1999], Білорусі [Свирид, 2012] та російського емігрантського середовища

[Николаев, 1950] в Україні донині не було жодного комплексного дослідження на цю тему. Найкращими у вітчизняному науковому середовищі є роботи Р. Скакуна [Скакун, 2007], Н. Стоколос [Стоколос, 1999] та Ю. Крамара [Крамар, 2015], але в них привідкрито лише окремі аспекти функціонування неоунії у Польщі загалом та на Волині зокрема. При цьому вивченням життєвого шляху «перельотів» із чернечого середовища допоки не займався ніхто. Науковою новизною даної статті є також залучення ще не введених у науковий обіг матеріалів із Державного архіву Тернопільської області (далі – ДАТО).

Виклад основного матеріалу. Першим ренегатом в середовищі волинського православного чернецтва став ієромонах Сава (Сергій Спитецький), котрий в неоунію перейшов влітку 1924 р., коли на Волині цей рух ще не розвивався. Священник, котрий перебував у сані вже одинадцять років, спершу служив у Почаївській лаврі, потім був переведений у Яблочинський монастир на Холмщині, а звідти – в Милецьку обитель на Волині. Відомо, що вже в Яблочині Спитецький перебував під заборонаю, а в Мильці він, вочевидь, не поїхав. Він звернувся напряму до Пшезьдецького, який прийняв його до Підляської дієцезії, за що 11 лютого 1925 р. Священним Синодом Польської Автокефальної Православної Церкви був позбавлений сану та чернецтва [ДАТО, ф. 258, оп. 3, спр. 283, арк. 57]. До 1926 р. Спитецький перебував у єзуїтів в Кракові та Альбертині, а відтоді почав виконувати пас-

тирські обов'язки на неоунійних парафіях в Курашеві (Пінська дієцезія), Бублі та Докудові (Підляська дієцезія). Одночасно певний час він читав лекції з літургії у Янівській семінарії. Прослуживши в Докудові десять років, у 1938 р. Спитецький вийшов на пенсію й оселився у Тересполі над Бугом [Wiadomości i notatki, 1938, s. 158–159].

Наступні відпаданні православних ченців відбулися навесні 1926 р. – незадовго після того, як Луцьку біскупську кафедру зайняв Адольф Шельонжек. На момент прибуття на Волинь нового ординарія тут уже існували дві неоунійні парафії (в Озері та Цегові), але Шельонжек спробував надати справі більших імпульсів. Отримавши від чотирьох православних ієромонахів та від одного ієродиякона прохання про прийняття у спілкування, Шельонжек звернувся до редemptористів східного обряду з монастиря у Збоїськах біля Львова, від яких хотів отримати допомогу у приготуванні цих монахів до єднання з костелом. Саме тоді, 3 квітня 1926 р., на Волинь вперше було делеговано ксьондза Миколу Чарнецького, який згодом стане апостольським візитатором парафій східного обряду на Волині. Займався з указаними монахами Чарнецький в Луцьку – в приміщенні католицької семінарії, де їм усім, вочевидь, було надане житло.

Якщо довіряти журналу часопису східної місії єзуїтів у Польщі «Oriens», 1 травня у приватній каплиці біскупа всі п'ятеро ченців «склали визнання віри на руки кс. біскупа Шельонжека». Після цього вони розпочали щоденне звершення богослужінь в семінарській каплиці на Красному (район Луцька). В «Oriens» переконали, що наведені були щасливі тим, як повернулося їх життя: «Десятитижневе перебування в семінарії, спостереження за щоденним причастям кліриків, зосередження, дух молитви та навчання – все це склало винятково благотворне враження на новонавернених. Вони відчували себе задоволеними та щасливими!» [Redmptorysci wschodni, 1933, s. 23].

Цим ченцям Луцький біскуп вирішив віддати Загорівський монастир у Горохівському повіті. Це була давня православна обитель, яку на початку XVIII ст. підпорядковано уніатам. В XIX ст. обитель знову стала православною, але на початку 1920-х рр. польська влада, скориставшись тим, що монастир якийсь час перебував в унії, вилучила його у православних та передала католикам. Дієцезії, однак, монастирські приміщення в Загоріві були не надто потрібні, тому до 1926 р. вони не використовувалися.

Відкриття для «перельотів» першого на Волині монастиря східного обряду, подібного до вже існуючого в білоруському Альбертині, Адольф Шельонжек вважав необхідним з огляду також і на чутки про те, що незабаром за цими п'ятьма прийде ще одна велика група православних монахів. Однак сталося не так, як сподівався біскуп: наступного групового приєднання ченців він так і не діждався, а з уже приєднаної групи в неоунії залишилися тільки двоє. Напередодні остаточної передачі новоспеченим уніатам Загорівського монастиря троє із них – ієромонахи Ананія, Нифонт та Федір – з покаєнням звернулися до Варшавського митрополита Діонісія (Валединського), який задовольнив прохання відпалих і 26 червня 1926 р. у Вар-

шавському митрополічному домі приєднав їх до лона Православ'я [Возвращение отпавших, 1926, с. 441].

Причину приголомшливої для католиків втечі навернених у курії пояснили занепокоєнням православної духовної влади, яка за всяку ціну намагалася перешкодити намірам монахів, яким нібито було обіцяно нові посади та гроші. Такі звинувачення були безпідставними, бо за весь час існування неоунійної церкви в міжвоєнній Польщі там не задокументовано жодного подібного випадку, тоді як нетвердих у вірі кліриків Православної Церкви неодноразово спокунували на перехід в унію грошима. Оскільки актуальність відкриття у Загоріві монастиря східного обряду відпала, тож згодом Шельонжек ці ж будівлі запропонував редemptористам, яких запросив на Волинь. А для двох ченців, які залишилися в неоунії, було знайдено інші місця – ієромонах отримав місце парафіяльного священника, а ієродиякон виїхав у Рим, де перебував поряд із візитатором російських уніатів у Європі біскупом Петром Бучисом [Redmptorysci wschodni, 1933, s. 23].

Імена цих двох ієромонаха та ієродиякона віднайти не вдалося, однак з цього приводу можна висловити обґрунтовані припущення. Зокрема, є підстави вважати, що ієромонахом був Гамалііл (Перчеклей), котрого за зраду вірі позбавлено сану та анафематствовано Священним Синодом 11 листопада 1926 р. [ДАТО, ф. 148, оп. 1, спр. 291, арк. 63]. Однак відомо, що ще з наприкінці весни, тобто коли всі п'ятеро згаданих відпалих перебували в унії, він уже був у Цегові поряд із «перельотом» Олексієм Пелипенком із Цегова – особою, яка називала себе уніатським благочинним на Волині. Перчеклей, якого називали румуном, походив із Бессарабії, народився у селянській сім'ї 26 березня 1863 р. Опинившись аж у Казанській губернії, в 1899 р. там він був пострижений у чернецтво і став ієродияконом. У 1904 р. отець Гамалііл вирішив перебраться у Волинську єпархію. Нам невідомі причини його переїзду, але цілком вірогідно, що вибір впав на Волинь саме тому, що правлячим архієреєм тут із 1902 р. був єпископ Антоній (Храповицький), з яким Перчеклей познайомився ще в Казанській єпархії. До 1911 р., коли Гамалііл став ієромонахом, він встиг побувати в Загаєцькому, Кременецькому, Загорівському монастирях, що засвідчує деяку незлагідність з іншою братією. Про певну авантюристичність ієромонаха та відсутність бажання перебувати в монастирі може свідчити його командировання в діючу армію під час Першої світової війни. На фронті майбутній «перельот» перебував протягом 1914 – 1917 рр., удостоївшись там двох орденів святої Анни. Повернувшись у Загорів, Перчеклей продовжив вибирати собі кращі місця, адже до відпадання в неоунію він встиг побувати ще насельником Володимир-Волинського, Яблочинського й Милецького монастирів [ДАТО, ф. 148, оп. 3, спр. 422, арк. 16].

Перчеклей виявився чи не єдиним з усіх волинських «перельотів», хто не змінював місце служіння під час підпорядкування Луцькому біскупові. Весною 1927 р. його Гамалііла призначено настоятелем щойно утвореної неоунійної парафії в с. Гумнище Горохівського повіту і він залишався тут аж до Другої світової війни. В цьому селі існувала приписна до Перемиль-

ської парафії церква, в якій богослужіння відбувалися вкрай рідко, що не подобалося місцевим мешканцям, в яких також виникли земельні непорозуміння з перемільськими селянами [ДАВО, ф. р-393, оп. 3, спр. 3, арк. 6].

Як повідомляли уряду із Волинського воєводства, місцеві мешканці самі звернулися до Перчкеля, а вже він скотактував із курією. Приїхавши в Гумнище з документами від Шельонжека, «перельот» був впроваджений відпалити від Православ'я селянами у храм [AAN, 2/14/0/5/472, к. 134–135]. Така практика застосовувалася задля забезпечення священника від можливої кримінальної відповідальності за незаконне вторгнення у храм іншої юрисдикції, адже формально все виглядало так, що його було «внесено» туди з ініціативи інших осіб.

Як один із перших учнів Олексія Пелипенка, котрий набував собі прихильників незаконним вінчанням осіб, які не мали на це право, Перчкелей теж займався подібною практикою. Якийсь час цивільна влада закривала на це очі, що обурювало православне духовенство. Однак наприкінці 1920-х рр. влада перестала толерувати такі дії уніатів, наслідком чого стало декілька судових процесів із тюремними ув'язненнями. Якщо двоє «перельотів» отримали реальні терміни, то Гамалілу, котрий встиг благословити невелику кількість заборонених законами шлюбів (йдеться про не розлучених, близьких родичів, малолітніх та військово-возобов'язаних осіб), поталанило більше – він відбувся умовним тримісячним ув'язненням [Три місяця, 1929, обл.].

Згідно урядових даних, кількість уніатів у Гумнищі поступово зменшувалася. Якщо в 1927 р. заявлялося про перехід в неоунію 199 родин із 234, що проживали в селі, то через десять років на парафії було вже не більше за 250 уніатів [AAN, 2/14/0/5/416, к. 313]. Їм вдалося зберегти за собою храм і церковну землю, але, як заявляв Волинський єпархіальний місіонер священник Серафим Казновецький, уніатська парафія в Гумнищі не мала жодного впливу на сусідні села [ДАТО, ф. 148, оп. 5, спр. 183, арк. 2]. Однією з причин поступового занепаду неоунії в селі була малоактивність Перчкеля, якого в поліції характеризували наступним чином: «Людина стара та немічна, яка не відіграє жодної ролі в житті навіть своєї парафії» [ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1853, арк. 104].

Незабаром після приєднання Волині до УРСР, у другій половині 1939 р., Гамалііл (Перчкелей), котрому сповнилося вже понад 75 років, вирішив повернутися до Православ'я [Пидгайко, 2015, с. 515]. Його доля після цього невідома.

З великою долею вірогідності можна бути впевненим, що ієродияконом, який у 1926 р. залишився в неоунії, був насельник, як і Перчкелей, Милецького монастиря Рафаїл (Костюк). Восени 1926 р. їм обом в цій обитель, за вказівкою Синоду, було проголошено анафему. Іван Корнійович Костюк народився 22 червня 1878 р. в с. Старий Загорів, тож не дивно, що в 1903 р. він став послушником уже згаданого Загорівського монастиря, де в 1905 р. прийняв чернечий постриг. Незабаром після цього монах Тихон був переведений у Милецьку обитель, де в грудні 1915 р. був рукопокладений у диякона. Разом із монастирем в

1915 р. Костюк відбув в евакуацію на Харківщину, а в 1922 р. повернувся назад [ДАТО, ф. 148, оп. 3, спр. 422, арк. 3]. Як і Гамалііл, у 1926 р. Рафаїл опинився поряд із неоунійним благочинним Олексієм Пелипенком, але потім зник із обріїв волинського неоунійного середовища.

Одним із ієромонахів, які повернулися до Православ'я, був отець Ананія (Арсеній Трифонович Ганькевич). Народився він у 1895 р. в Почаєві. У 1919 р. чоловік поступив послушником у Дубенський монастир, звідки невдовзі перейшов у Милецький монастир, де 8 лютого 1920 р. прийняв чернечий постриг, а 8 червня – став ієродияконом. В 1921 р. отця Ананію було переведено в Загорівський монастир, а невдовзі – в Кременецький монастир. На початку 1922 р. Ганькевич знову повернувся у Мильці, де у вересні того ж року став ієромонахом. В Мильцях отець Ананія займав посаду ризничого [ДАТО, ф. 258, оп. 3, спр. 339, арк. 3–4]. Після повернення до православ'я він часто делегувався для виконання пастирських обов'язків на різні парафії Волині, останньою з яких став Бихів Камінь-Каширського повіту. 28 лютого 1937 р. ієромонах Ананія (Ганькевич) помер.

На жаль, не вдалося знайти докладніших відомостей про ієромонаха Федора, однак він, вірогідно, також був насельником Милецького монастиря, де в середині 1920-х рр. фіксувалася доволі напружена внутрішня обстановка. Як наслідок, кільком ієромонахам було приписано переїхати в інші монастирі (серед них – Ананія та Федір), що вони не виконали, а щодо Гамаліїла піднімалося питання про його виселення із Польщі (вочевидь, в Румунію) [ДАТО, ф. 258, оп. 3, спр. 383, арк. 57]. Отже, груповий перехід милецьких насельників в неоунію міг стати наслідком змови монахів, які переслідувалися за певні проступки.

Найдіознішим із волинських «перельотів» у чернечому сані та й загалом одним із найбільш сумновідомих відступників у Польщі в 1920-х – 1930-х рр. став Нифонт (Микита Ведмідь), котрий також входив до числа п'яти православних монахів, які перейшли в неоунію весною 1926 р. Повернувшись до православ'я, через п'ять років Нифонт знову опинився в унії, що вже робить його унікальним як єдиного, хто встиг побувати в неоунії двічі. Абсолютно аморальна поведінка Ведмеда поставила його, разом із Олексієм Пелипенком, Євсевієм Сльозком та Юстином Селецьким, у ряд тих «перельотів», які остаточно переконали організаторів неоунії в недоцільності опертя на колишнє православне духовенство у справі розповсюдження неоунії, позаяк у неї переходили найгірші представники православного кліру.

Народився Ведмідь у Новогрудському повіті Мінської губернії. В 1908 р. він вступив у Жировицький монастир, де прийняв чернецтво. В червні 1913 р. Нифонт перейшов у Милецький монастир, в якому отримав священний сан. У травні 1922 р. Ведмідь був переведений у Яблочин, в якому став навіть намісником, потім він був насельником у Дубному та Дермані, отримував тимчасові призначення на вакантні парафії Волинської єпархії. Після нетривалого перебування ієромонаха Нифонта в унії церковне начальство почало делегувати його на парафії, в яких розпо-

чинався неоунійний рух – Озеро та Жабче Волинської єпархії, Костомлоти Варшавсько-Холмської єпархії. Там Ведмідь проявляв себе як безкомпромісний борець із унією, за що був навіть нагороджений ігуменським саном.

Завдяки спогадам протоієрея Віталія Сагайдаківського збереглися відомості про перебування ігумена Нифонта в с. Жабче Луцького повіту, де місцева населення вигнало православного священника та запросило уніатського ксьондза влітку 1928 р. Причиною стала відмова єпархіального начальства звільнити з парафії священника Антонія Туржанського, який не подобався вірянам грубістю та здринцтвом за треби. В розпорядженні ксьондза опинилися не тільки храм, плебанальне житло та церковна земля. Натомість, православним священникам, які присилялися консисторією, доводилося займати вбогу кімнатку в селянській хаті, терплячи переслідування з боку уніатської більшості. Один за одним село мусили залишити три прислані сюди священники, після чого сюди й було направлено Ведмеда. Йому вдалося об'єднати частину населення й зайняти місцевий храм, в якому православним довелося пробути близько доби, причому частину часу – під зовнішнім замком уніатів. Наслідком цього було опечатування храму цивільною владою, що стало першою перемогою православних у Жабчому, адже відтоді церквою уже не могли користуватися уніати. Однак, згідно мемуарів Сагайдаківського, це не надто сприяло підвищенню на парафії авторитету священника, оскільки група православних осіб «дуже домагалася забрати з Жабча о. Нифонта, якому, як бувшому уніату, не вірили» [Бахталовський, с. 46].

Важко стверджувати, чи Ведмеда вимагали усунути з парафії тільки через короткочасне перебування в неоунії. Цілком вірогідно, що вже в Жабчому він почав проявляти себе з найгіршого боку, що згодом стало відмінною рисою служіння Нифонта на кожній із парафій, куди його делегували. В найгучніший скандал ігумен потрапив у 1930 р., коли перебував на парафії у с. Будераж Здолбунівського повіту. Саме тоді в прокуратурі Рівненського окружного суду було заведено справу за звинуваченням Нифонта (Ведмеда) в педерастії. Невдовзі після цього священника було переведено в с. Застав'я Рівненського повіту. І хоча в лютому 1931 р. справу було закрито за відсутністю складу злочину (чи, можливо, її зуміли зам'яти) [ДАТО, ф. 148, оп. 3, спр. 262, арк. 1–10], недовіра до Ведмеда з боку єпархіального начальства зростала. Сам він, відчуваючи, що терпіння духовного начальства скоро ввірветься, знову почав шукати опору в неоунії, до якої заходився підбурювати парафіян, в яких були давні непорозуміння як із єпархіальною владою, так і з парафіяльним священником з приводу поділу Межирицько-Заставської парафії на дві окремі та поділу парафіяльної землі.

Дізнавшись про такі вчинки Ведмеда, в консисторії поспіхом прибрали його із Застав'я й перевели в Кременецький монастир, де Нифонт продовжив безчинствувати. Останньою надією на виправлення ігумена стала передача його під опіку одного з благондійних ієромонахів, але й тут він опустився до такого морального падіння, що не був допущений до служби.

Відтак 10 жовтня 1931 р. Волинське єпархіальне начальство прийняло рішення про позбавлення Нифонта священства і чернецтва та виключення його з духовного звання. Пояснюючи мотиви цього кроку, офіційний часопис ПАПЦ журнал «Воскресное чтение» дав об'ємну характеристику Ведмеду: «Така сувора постановка викликана негативною поведінкою названого ігумена, яка мала характер постійного і систематично-злісного ухиляння його від виконання чернечих обітниць цнотливості, стримання і послуху. Волинська єпархіальна влада всіляко намагалася вплинути на Нифонта у доброму напрямку й посилала його на проживання в різні монастирі, але він своєю поведінкою служив тільки до розладнання монастирського життя та розбещення братії монастирів. Непридатний для чернечого життя, ігумен Нифонт неодноразово посилався для виконання пастирських обов'язків на парафії, але, на жаль, і ці призначення не тільки не давали бажаних результатів, але визначили гріховну натуру цього інока настільки негативно, що саме собою в усій силі постало питання про неможливість подальшого перебування Нифонта в священному сані та чернецтві. Тут не місце до детального перерахування гріховних схильностей інока Нифонта, але всі вони зводяться до порушення тверезості, цнотливості та послуху, а їх злочинність передбачена 25, 42 і 55 правилами Свв. Апостолів, 47 пр. VI Всел. Собору та 4 пр. Св. Григорія Нисеського. І що особливо було спокусливим у поведінці інока Нифонта – це звернення на нього уваги цивільної судової влади, яка завела навіть проти нього кримінальне переслідування за підозрою в одному протиприродному гріху... Таким чином, іг. Нифонт опустився морально до того, що не залишав уже ніякої надії на його виправлення, а перебування його в сані та чернецтві тільки ганьбило чернече звання і служило на шкоду Св. Православ'ю» [Клишенику сана, 1931, с. 632].

Водночас, в редакції висловили переконання: «Ми навряд чи можемо сумніватися, що цього пана візьмуть під свою опіку люди, так званого, «східного обряду» і, для вияву своєї ненависті до Св. Православ'я, оголосять чого доброго ще й священником, але нам шкодувати його зовсім не доводиться: туди йому й дорога». І дійсно, вже незабаром Нифонт повернувся у Застав'я, де наприкінці літа 1931 р. таки було утворено неоунійний осередок, до формування якого безпосереднє відношення мав сам Ведмідь, який агітував населення, будучи тут ще православним священником. Весною 1932 р. Нифонт разом зі своїми прихильниками вчинив спробу захопити в Застав'ї православний храм [ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1853, арк. 21], а влітку намагався добитися, хоча й невдало, від земельного відділу Волинського воєводства виділення уніатській парафії землі [ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1853, арк. 104].

Близько 1933 р. Ведмідь почав обслуговувати неоунійну парафію в Цегові, де місцеві мешканці звинувачували його в авантурі із підпалом дяківського дому, одну з половин якого займав православний диякон, а другу – сам «перельот» [ДАТО, ф. 148, оп. 3, спр. 1489, арк. 1–42]. Наприкінці 1934 р. ігумена було призначено в с. Великі Кусківці Кременецького повіту, але той швидко пересварився з найбільш

впливовими парафіянами і залишив село. На початку 1935 р. Нифонт приїздив у с. Малий Раковець Кременецького повіту, де зробив спробу організувати поодиноких прихильників неонуїї в парафію, спробувавши навіть набрати необхідну кількість дітей для відкриття у селі вакансії уніатського законовчителя [На уніатському фронті, 1935, с. 103]. Зазнавши тут чергової невдачі, Ведмідь звернув увагу на Кременець, про що повідомляв православний єпархіальний місіонер: «Що ж торкається Медвіда, то він, видно користаючись з засобів курії та її вказівок, вселившись в Кременці, відправляє в парафіяльному костелі коло бокового олтаря св. Антонія, під час як на головному олтарі парафіяльний ксьондз служить свою месу. Разом з тим же парафіяльним католицьким пробощем місцевим Медвідь старається вишукати в місті помешкання для утворення каплиці східного обряду. Можна думати, що курія виконує програму однієї з Пінських конгрегацій, в котрій є вказівки на те, що по всім повітовим містам мають бути пляцівки всхіднього обряду. Кременець же для уніатів в тому відношенні ще більше цікавий, як єпархіальне місто» [ДАТО, ф. 148, оп. 5, спр. 183, арк. 5]. У другій половині 1930-х рр. «перельот» обслуговував уніатські парафії в Костопільському повіті (Антонівка, Олександрівка), де спершу був вікарним священником при деканові Василю Додіку, а з 1937 р. – в якості настоятеля.

Суперечливими є відомості про смерть Нифонта (Ведмеда). За однією з версій, на початку Другої світової війни він був убитий червоноармійцями, за іншими даними – знищений українськими повстанцями [Пидгайко, 2015, с. 515]. Проте редемпторист Роман Бахталовський, який добре знав Ведмеда, стверджує інакше: «Чи був ще раз православним, після 1939 року, – невідомо. Знаємо лише, що важко занедужав, і у 1941 році поїхав возом до Львова шукати лікарської допомоги. В одному галицькому селі йому раптово стало гірше. Приймавши останні Дари з рук католицького священника, отець Н. помер у лоні Святої Церкви» [Бахталовський, с. 64].

На початку 1928 р. згадуваний Олексій Пелипенко розпустив чутки, що з Почаївської лаври на початку Великого посту до нього має втекти двоє молодих ієромонахів [ДАТО, ф. 148, оп. 2, спр. 585, арк. 38]. Хоча це виявилось неправдою, десь близько цього часу уніати все ж отримали поповнення з Почаєва. Йдеться про монаха Микиту (Денисенка-Курдибанського). Цей уродженець Сарненського повіту, пробувши в лаврі протягом 1926–1927 рр., був вигнаний звідти за аморальну поведінку. В 1928 р. вже католицьким єпископом його було рукопокладено в священний сан й відправлено до Пелипенка в Цегів вікарним священником. У 1930-х рр. Денисенко-Курдибанський служив у с. Жабче Луцького повіту та с. Тутовичі Сарненського повіту, двічі змінюючи ці парафії одна на одну. В Тутовичах у середині 1930-х рр. при ньому було збудовано каплицю. Волинська воєводська поліція, яка ретельно стежила за уніатським духовенством, вважала, що цей «перельот» подібний до середньо інтелігентного православного священника, який «не тягнеться до чогось вищого» [ДАТО, ф. 46, оп. 9, спр. 1853, арк. 109].

У Тутовичах Денисенко-Курдибанський продовжив своє служіння під час Другої світової війни. Традиційно вважається, що в 1943 р. його було вбито українськими повстанцями [Пидгайко, 2015, с. 515]. Однак документальних підтверджень цьому віднайти допоки не вдалося, натомість із датованого 18 березня 1943 р. листа Сарненського декана ксьондза Яна Левінського до єпископа Адольфа Шельонжека відомо, що близько кінця 1942 р. – початку 1943 р. Микита (Денисенко-Курдибанський) збожеволів і перестав звершувати богослужіння [Dębowska, 2005, s. 134].

Наступним після нього, восени 1929 р., в неонуїю перейшов ще один ієромонах Почаївської лаври – Серафим (Яросевич). Росіянин за походженням, він народився у 1896 р. За спостереженнями воєводського відділу безпеки, це була спокійна та доволі інтелігентна й красномовна особа, яка не цікавилася політикою і не брала участі в громадському житті [ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1853, арк. 109]. Такі особисті якості ієромонаха цілком підходили для доволі відповідального делегування у Львів, де Ярославичу було доручено опікуватися православною громадою цього великого галицького міста. Восени 1929 р. в українській пресі було повідомлено про відступництво священника й пояснено причини його вчинку: «Ієромонах Почаївської Лаври Серафим Ярославич перейшов з православ'я на католицтво. Як подає газета “За Свободу”, ієромонах Серафим був дуже славоблибий і кар'єрист. Коли він був священником православної церкви у Львові, парафіяни тої церкви подарували йому золотий хрест з прикрасами й звернулися з проханням до митрополита Діонісія дозволити Серафимові носити той хрест. Митрополит не дав дозволу на носіння хреста, мотивуючи це тим, що ієромонах Серафим ще молодий для такої почесності. Це була перша причина конфлікту амбітного ієромонаха з православ'ям. Другою причиною було те, що архімандрит Почаївської Лаври Дамаскін не прийняв його до Лаври після повороту зі Львова й не дозволив мешкати в Почаївській Лаврі, так що ієромонах Серафим був примушений деякий час жити в готелі. Це так вразило Серафима Ярославича, що він виїхав з Почаєва й перейшов на римо-католицький обряд» [Ієромонах Серафим, 1929, с. 2].

Якщо Серафим був насельником Почаївської лаври, то навряд чи архімандрит не пускав його назад без причин. Можливо він без дозволу залишив Львів, а може вже було відомо про його контакти з католиками. Зробивши вибір на користь неонуїї, амбітний ієромонах отримав право носити золотий хрест, що його дуже тішило [Чому перейшов, 1928, с. 5]. Водночас, православне священноначалля 11 грудня 1929 р. за зраду вірі та перехід в унію позбавило його сану, виключило з духовного звання і анафематствовало [ДАТО, ф. 148, оп. 3, спр. 69, арк. 2].

Першою парафією Ярославича в якості уніата стало с. Краска Ковельського повіту, але протягом 1931–1932 рр. він також делегувався в с. Застав'я, де мав завдання обслуговувати місцевих уніатів. Разом зі згадуваним Нифонтом (Ведмедем) він намагався схилити до унії якомога більшу кількість місцевого населення, що інколи виливалося в провокації біля церкви, яка залишалася в православних [ДАТО, ф. 148, оп.

3, спр. 73, арк. 1–11]. В 1932 р. у Красці «перельот» пережив бандитський напад, після якого біля серця назавжди залишилася куля. Вірогідно, саме з того часу він перестав їздити у Застав'я. На початку 1935 р. Серафим вступив у конфлікт зі своїми парафіянами, спробувавши замінити дяка, який подобався уніатському населенню. Оскільки віряни почали погрожувати поверненням у православ'я, якщо з Краски не приберуть Яросевича [В уніятів, с. 50], духовна влада мусила перевести його. Відтоді Серафим служив у Тутовичах, де освятив місце під новий храм ще в 1934 р., коли був ще настоятелем у Красці, та в Жабчому (разом із Денисенком-Курдибанським вони декілька разів змінювали в цих селах один одного).

Після приєднання Волині до УРСР Серафим (Яросевич) залишався у с. Жабче. Православне священноначалля намагалося схилити його до повернення у православ'я. Зокрема, весною 1941 р. «перельот» отримав такого листа від Патріаршого екзарха західних областей України і Білорусії митрополита Миколая (Ярушевича) [Скаун, 2018, с. 161–162], однак Серафим не піддався на вмовляння та залишився в неоунії. В Жабчому він продовжував служити й під час Другої світової війни. Наприкінці 1941 р. Луцький єпископ наказав Берестечківському декану надати Яроевичу посильну матеріальну допомогу від католицького кліру деканату, що засвідчує отримання єпископом відомостей про складну ситуацію на його парафії. Однак декан запевнив Шельонжека, що Серафим має надійні джерела отримання продуктів харчування та володіє грошима, які дає під проценти, тобто його особисті справи доволі непогані [Dębowska, 2005, s. 51–52]. Можна припустити, що священник раніше скаржився єпископу на відсутність прибутків на парафії, яка номінально існувала тільки через те, що в селі стояла побудована уніатами каплиця, яку обслуговував самотній монах, бо більшість її парафіян повернулася у православ'я (виразні тенденції до занепаду неоунійної парафії в Жабчому були помітні ще до війни).

Влітку 1943 р. ієромонах Серафим (Яросевич) прийняв смерть від рук українських повстанців. Одна із мешканок Жабча згадує це так: «У 1943 р. в уніатській церкві служив священник Серафим, він одночасно відправляв службу і в римо-католицькому костюлі в сусідньому селі Боремель. Оунівці запідозрили його у зв'язках із поляками-шукманами. Можливо, комусь зайвим був його одночасний вплив і в українському, і в польському середовищі, що могло б посприяти налагодженню діалогу. Ймовірно, кимось із упівців він убитий чи замкнений в уніатській церкві, яку підпалено» [Пушук, 2009, с. 87]. Необґрунтованим слід вважати твердження уніатського дослідника священника Ігоря Царя, який переконує, що вбивство Яроевича – справа рук більшовицьких партизанів, адже в тих не було достатніх мотивів для цього, на відміну від представників українського національно-визвольного руху.

Останнім із волинських ченців у 1930 р. в неоунію пішов ще один насельник Почаївської лаври Іліан (Гук). Він народився в 1890 р. у с. Устечко Кременецького повіту, в 1923 р. став ієромонахом. Як і ряд інших ченців, Гук часто посилався на парафіяльне

служіння. На одній із парафій він почав конфліктувати із благочинним священником Терентієм Шеметиллом, а клопотання про переведення в інше місце єпархіальне начальство не задовольнило. Цим сам Гук згодом і пояснював свій перехід в унію [Архів УСБУ в Хмельницькій обл., спр. п-26982, арк. 238.]. Його першою парафією в новій юрисдикції було с. Великі Кусківці, де уніатський осередок виник щойно в 1930 р. на хвилі непорозумінь селян із кліром через вартість треб [ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1853, арк. 88]. Тут ієромонах Іліан зумів побудувати перший і єдиний для уніатів на Волині кам'яний храм, освячений 3 вересня 1933 р. В 1934 р., коли в с. М'ятин Рівненського повіту було утворено одну з останніх у воеводстві неоунійну парафію, єпископ делегував туди саме Гука, не зумівши добитися захоплення православного храму, розпочав тут зводити уніатську каплицю. Згодом його було переведено у М'ятин на постійній основі, а в 1937 р., після освячення каплиці, Шельонжек навіть нагородив Іліана за активність на цій парафії [Podziękowanie, s. 188].

У воеводському відділі безпеки вважали Гука одним із найактивніших «перельотів», але водночас він вважався слабовольним і таким, що не зумів набути авторитету серед парафіян [ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1853, арк. 109]. Показовий приклад слабковольності та непостійності Іліана (Гука) можна побачити у його спробі повернутися у православ'я влітку 1937 р. Тоді він, після відповідної агітації парафіян, зібрав певну кількість їх підписів, з якими поїхав у Волинську духовну консисторію. Повернувшись назад, Гук заявив місцевому населенню, що не може надалі залишатися уніатським ксьондзом, але ключі від каплиці погоджувався віддати тільки після того, як із ним розрахуються за новозбудовану каплицю, в яку вкладено чимало його коштів. Однак буквально через декілька днів він виступив перед м'ятинськими уніатами з каяттям, стверджуючи, що повернення у православ'я мотивував сподіваннями на матеріальну винагороду від православної консисторії та на отримання церковної землі, якою користувався православний священник у с. Посягва, що до нього належала православний храм у М'ятині [ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1853, арк. 85]. Вочевидь, нічого з очікуваного від православної духовної влади він не отримав, а тому й передумав возз'єднуватися. Зрозуміло, що після цього Іліан уже не міг залишатися в М'ятині і був переведений у с. Оздютичі Горохівського повіту, де уніатська парафія діяла для вихідців із Галичини.

Наприкінці 1939 р., коли на Волині змінилася влада, ієромонах таки повернувся у православ'я. В роки радянсько-німецької війни він служив у с. Білеве на Хмельниччині, мав сан архімандрита. Згодом отця Іліана прийнято в Дубенський монастир, де його й було заарештовано в березні 1945 р. Гука звинуватили у зв'язках із ОУН-УПА та засудили до десяти років ув'язнення в радянських таборах. Покарання він відбував у Казахстані [Архів УСБУ в Хмельницькій обл., спр. п-26982, арк. 384, 483].

Загалом на початок 1930-х рр. ченці-конвертити становили половину, а згодом – не менше третини всього неоунійного кліру Луцької дієцезії. На кінець 1930-х рр. на Волині було близько двадцяти уніатсь-

ких парафій (враховуючи й утворені для вихідців із Галичини). Майже в половині з них встигли послужити «перельоти» з числа ченців, котрим довірялися одні з найбільших неоунійних парафій – у Красці (600 осіб), М'ятині (1095 осіб), Тутовичах (1100 осіб), Оздютичах (1200 осіб) [ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 1853, арк. 97–100]. Відчуваючи гострий брак священницьких кадрів, саме монахів Луцький єпископ делегував для обслуговування нововідкритих осередків, де їх зусиллями вдалося побудувати декілька храмів.

Висновки. Таким чином, у перший період існування неоунії на Волині (друга половина 1920-х рр.) «перельоти» з числа волинського чернецтва були одним із головних джерел поповнення нечисленного неоунійного кліру Луцької дієцезії. Ще декілька осіб після відступництва від Православ'я виїхали за межі Волині. При цьому «перельотів» не вистачало для

заповнення виниклих парафіяльних вакансій, тому від ідеї утворення монастиря східного обряду єпископ Адольф Шельонжек мусив відмовитися. Основними причинами відступництва монахів від православ'я були конфлікти з начальством та матеріальні розрахунки. Відсутність у частини з них твердих ідейних переконань засвідчує повернення до лона Православної церкви після 1939 р. Загалом на волинських парафіях служило п'ятеро ченців-конвертитів: Нифонт (Ведмідь), Гамалііл (Перчеклей), Серафим (Яросевич), Ліан (Гук) та Микита (Денисенко-Курдибанський). Кожен із них встиг послужити на кількох неоунійних парафіях Волині. З огляду на загальну кількість неоунійного кліру Луцької дієцезії та парафії, що довірялися ченцям-конвертитам, їх вплив на розвиток неоунії на Волині слід визнати доволі великим.

Список використаних джерел

Архівні документи

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN)

AAN. 2/14/0/5/416. Ogólne sprawy wyznania katolickiego – obrządek wschodnio-słowiański (bizantyjski) – normatywy, ogólne informacje, odpisy ważniejszych spraw. 340 k.

AAN. 2/14/0/5/472. Parafie obrządku wschodnio-słowiańskiego – erygowanie, dotowanie, etaty proboszczów, obsada, spory z prawosławnymi. 385 k.

Державний архів Волинської області, Луцьк (ДАВО)

ДАВО, ф. 46. Волинське воєводське управління, м. Луцьк, оп. 9, спр. 1853, на 111 арк.

ДАВО, ф. р-393. Уповноважений ради в справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР по Волинській області, м. Луцьк, оп. 3, спр. 3, на 51 арк.

Державний архів Тернопільської області, Тернопіль (ДАТО)

ДАТО, ф. 148. Волинська духовна консисторія, м. Кременець, оп. 1, спр. 291, на 124 арк.

ДАТО, ф. 148. Волинська духовна консисторія, м. Кременець, оп. 2, спр. 585, на 42 арк.

ДАТО, ф. 148. Волинська духовна консисторія, м. Кременець, оп. 3, спр. 69, на 4 арк.

ДАТО, ф. 148. Волинська духовна консисторія, м. Кременець, оп. 3, спр. 73, на 11 арк.

ДАТО, ф. 148. Волинська духовна консисторія, м. Кременець, оп. 3, спр. 262, на 10 арк.

ДАТО, ф. 148. Волинська духовна консисторія, м. Кременець, оп. 3, спр. 422, на 22 арк.

ДАТО, ф. 148. Волинська духовна консисторія, м. Кременець, оп. 3, спр. 1489, на 42 арк.

ДАТО, ф. 148. Волинська духовна консисторія, м. Кременець, оп. 5, спр. 183, на 8 арк.

ДАТО, ф. 148. Волинська духовна консисторія, м. Кременець, оп. 1, спр. 291, на 124 арк.

ДАТО, ф. 258. Духовний собор Почаївської Успенської лаври, м. Почаїв, оп. 3, спр. 339, на 45 арк.

ДАТО, ф. 258. Духовний собор Почаївської Успенської лаври, м. Почаїв, оп. 3, спр. 383, на 194 арк.

Архів Управління служби безпеки України в Хмельницькій області

Архів УСБУ в Хмельницькій обл., спр. п-26982, на 304 арк.

Література

Dębowska, M., 2005. *Materiały do dziejów diecezji łuckiej. Relacje o stanie dekanatów i parafii 1941–1944*, Biały Dunajec-Lublin-Luck-Ostrógs, 222 s.

Podziękowanie dla o. Pjajana Huka, 1935, *Oriens*, 1 grudnia, s. 188.

Redemptoryści wschodni na Wołyniu, 1933, *Oriens*, 1 lutego, s. 23.

Rzemieniuk, F., 1999. *Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-słowiańskiego. Neounia*, Lublin, 497 s.

Wiadomości i notatki, 1938, *Oriens*, 1 października, s. 158–159.

Бахталовський, Р., священник, б/о. *Апостол з'єдинення наших часів*, 106 с.

В уніятів у Красці, 1935, *Церква і нарід*, 1 квітня, с. 50.

Возвращение отпавших, 1926, *Воскресное чтение*, 11 июля, с. 441.

Єромонах Серафим перейшов на католицтво, 1929, *Українська нива*, 23 жовтня, с. 2.

К лишению сана и монашества Никиты Матвеева Медведя, 1931, *Воскресное чтение*, 1 ноября, с. 632.

Крамар, Ю., 2015. *Західна Волинь 1921 – 1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя*, Луцьк, 404 с.

На уніятському фронті, 1935, *Церква і нарід*, 15–28 квітня, с. 103.

Николаев, К., 1950. *Восточный обряд*, Париж, 335 с.

Пидгайко, В., 2015. Кременецкая епархия, *Православная энциклопедия*, Т. 38. Москва, с. 496–516.

Пушук, І., 2009. *Трагедія українсько-польського протистояння на Волині 1938 – 1944 років. Горохівський район*, Луцьк, 308 с.

Свирид, А., 2012. *Уніятська церковь в Западной Беларуси (1921 – 1939 гг.)*, Брест, 230 с.

Скакун, Р., 2007. «Нова унія» у Другій Речі Посполитій (1924 – 1939), *Ковчег*, число 5. Львів, с. 204–247.

Скакун, Р., 2018. «Сторож братові своєму»: агентура органів безпеки СРСР у середовищі греко-католицького духовенства в 1939 – 1941 роках, *Ковчег*, число 8, Львів, с. 72–189.

Стоколос, Н., 1999. Неоунія як експеримент східної політики Ватикану в Польщі (1923 – 1939 рр.), *Український історичний журнал*, 1 серпня, с. 74–89.

Три місяця тюрми за незаконне повенчання, 1929, *Воскресное чтение*, 3 ноября, обл.

Чому перейшов ермонах Серафим Яросевич на католицтво?, 1928, *Діло*, 14 жовтня, с. 5.

References

Arkhivni dokumenty

Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN)

AAN. 2/14/0/5/416. Ogólne sprawy wyznania katolickiego – obrządek wschodnio-słowiański (bizantyjski) – normatywy, ogólne informacje, odpisy ważniejszych spraw. 340 k.

AAN. 2/14/0/5/472. Parafie obrządku wschodnio-słowiańskiego – erygowanie, dotowanie, etaty proboszczów, obsada, spory z prawosławnymi. 385 k.

Derzhavnyj arkhiv Volynskoji oblasti, Lucjk (DAVO)

DAVO, f. 46. Volynsijke vojevodsijke upravlinnja, m. Lucjk, op. 9, spr. 1853, na 111 ark. (in Ukrainian).

DAVO, f. r-393. Upovnovazhenyj rady v spravakh RPC pry Radi Ministriv SRSR po Volynskij oblasti, m. Lucjk, op. 3, spr. 3, na 51 ark. (in Ukrainian).

Derzhavnyj arkhiv Ternopiljskoi oblasti, Ternopilj (DATO)

DATO, f. 148. Volynsijka dukhovna konsystorija, m. Kremenecj, op. 1, spr. 291, na 124 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 148. Volynsijka dukhovna konsystorija, m. Kremenecj, op. 2, spr. 585, na 42 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 148. Volynsijka dukhovna konsystorija, m. Kremenecj, op. 3, spr. 69, na 4 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 148. Volynsijka dukhovna konsystorija, m. Kremenecj, op. 3, spr. 73, na 11 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 148. Volynsijka dukhovna konsystorija, m. Kremenecj, op. 3, spr. 262, na 10 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 148. Volynsijka dukhovna konsystorija, m. Kremenecj, op. 3, spr. 422, na 22 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 148. Volynsijka dukhovna konsystorija, m. Kremenecj, op. 3, spr. 1489, na 42 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 148. Volynsijka dukhovna konsystorija, m. Kremenecj, op. 5, spr. 183, na 8 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 148. Volynsijka dukhovna konsystorija, m. Kremenecj, op. 1, spr. 291, na 124 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 258. Dukhovnyj sobor Pochajivskoji Uspenskoji lavry, m. Pochajiv, op. 3, spr. 339, na 45 ark. (in Ukrainian).

DATO, f. 258. Dukhovnyj sobor Pochajivskoji Uspenskoji lavry, m. Pochajiv, op. 3, spr. 383, na 194 ark. (in Ukrainian).

Arkhiv Upravlinnja sluzhby bezpeky Ukrainy v Khmeljnyckij oblasti

Arkhiv USBU v Khmeljnyckij obl., spr. p-26982, na 304 ark. (in Russian).

Literatura

Dębowska, M., 2005. *Materiały do dziejów diecezji łuckiej. Relacje o stanie dekanatów i parafii 1941–1944*, Biały Dunajec-Lublin-Łuck-Ostróg, 222 s. (in Polish).

Podziękowanie dla o. Iłjana Huka, 1935, *Oriens*, 1 grudnia, s. 188. (in Polish).

Redemptorysci wschodni na Wołyniu, 1933, *Oriens*, 1 lutego, s. 23. (in Polish).

Rzemieniuk, F., 1999. *Kościół katolicki obrządku bizantyjsko-słowiańskiego. Neounia*, Lublin, 497 s. (in Polish).

Wiadomości i notatki, 1938, *Oriens*, 1 października, s. 158–159. (in Polish).

Bakhtalovskij, R., sviashchennyk, b/o. *Apostol ziedynennia nashykh chasiv [The apostle of unity of our time]*, 106 s. (in Ukrainian).

V uniiativ u Krastsi [In the Uniates in Kraska], 1935, *Tserkva i narid*, 1 kvitnia, s. 50. (in Ukrainian).

Vozvrashhenie otpavshih [Return of the Fallen], 1926, *Voskresnoe chtenie*, 11 ijulja, s. 441. (in Russian).

Ieromonakh Serafym pereishov na katolytstvo [Hieromonk Seraphim converted to Catholicism], 1929, *Ukrainska nyva*, 23 zhovtnia, s. 2. (in Ukrainian).

K lisheniju sana i monashestva Nikity Matveeva Medvedja [To the deprivation of the dignity and monasticism of Nikita Matveev Medved], 1931, *Voskresnoe chtenie*, 1 nojabrja, s. 632. (in Russian).

Kramar, Yu., 2015. *Zakhidna Volyn 1921–1939 rr.: natsionalno-kulturne ta relihiine zhyttia [Western Volyn 1921–1939: national, cultural and religious life]*, Lutsk, 404 s. (in Ukrainian).

Na uniiatskomu fronti [On the Uniate front], 1935, *Tserkva i narid*, 15–28 kvitnia, s. 103. (in Ukrainian).

Nikolaev, K., 1950. *Vostochnyj obrjad [Eastern Rite]*, Parizh, 335 s. (in Russian).

Pidgajko, V., 2015. Kremeneckaja eparhija [Kremenets diocese], *Pravoslavnaja jenciklopedija*, T. 38. Moskva, s. 496–516. (in Russian).

Pushchuk, I., 2009. *Trahediia ukraïnsko-polskoho protystoiannia na Volyni 1938 – 1944 rokiv. Horokhivskiy raion [The tragedy of the Ukrainian-Polish confrontation in Volyn, 1938 – 1944. Gorohivskiy district]*, Lutsk, 308 s. (in Ukrainian).

Svirid, A., 2012. *Uniatkaja cerkov' v Zapadnoj Belarusi (1921 – 1939 gg.) [Uniate Church in Western Belarus (1921 – 1939)]*, Brest, 230 s. (in Russian).

Skakun, R., 2007. «Nova uniiia» u Druhii Rechi Pospolytii (1924–1939) [«New Union» in the Second Polish-Lithuanian Commonwealth (1924 – 1939)], *Kovcheh*, chyslo 5. Lviv, s. 204–247. (in Ukrainian).

Skakun, R., 2018. «Storozh bratovi svoiemu»: ahentura orhaniv bezpeky SRSR u seredovyschi hreko-katolytskoho dukhovenstva v 1939 – 1941 rokakh [«Watch over your brother»: the agency of the security agencies of the USSR among the Greek Catholic clergy in 1939 – 1941], *Kovcheh*, chyslo 8, Lviv, s. 72–189. (in Ukrainian).

Stokolos, N., 1999. Neounia yak eksperyment skhidnoi polityky Vatykanu v Polshchi (1923 – 1939 rr.) [Neo-Union as an experiment of the Eastern policy of the Vatican in Poland (1923 – 1939)], *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 1 serpnia, s. 74–89. (in Ukrainian).

Tri mesjaca tjurmy za nezakonne povenchanie [Three months in prison for illegal marriage], 1929, *Voskresnoe chtenie*, 3 nojabrja, obl. (in Russian).

Chomu pereishov yeromonakh Serafym Yarosevych na katolytstvo? [Why did Hieromonk Seraphim Yarosevych convert to Catholicism?], 1928, *Dilo*, 14 zhovtnia, s. 5. (in Ukrainian).

Alexander Fedchuk

Archpriest, Candidate of Historical Science, Volyn Orthodox Theological Seminary, Scientific Division Vice-Rector,
Lutsk

VOLYN ORTHODOX MONASTICISM AS A SOURCE OF REPLENISHMENT OF THE NEO-UNION CLERGY

The article deals with the little-studied problem of conversion among the Volyn Orthodox monastics, who became clergy of the Neo-Union Church in the 1920s and 1930s. The Volyn Voivodeship became the region of the most significant spread of Neo-Union (Union of the Eastern Rite) in Poland, which was the embodiment of the new Vatican project of joining the church of the eastern lands. Its basis was the preservation of the Orthodox liturgical rite under the jurisdiction of the Vatican. At the initial stage of the development of the Neo-Union in Volyn, its organizers relied on the so-called "flights," as the people called clergymen, who changed the Orthodox faith to the Uniate faith. Special hopes were placed on monasticism, which was seen as a kind of vanguard of neo-Union in Poland. In the spring of 1926, the Catholic bishop of Lutsk, Adolf Shelonzek, planned to form a monastery of the Eastern rite in the village of Zahoriv Horokhiv district. However, as it turned out, there were quite a few representatives of monasticism in Volyn who dared to take the path of conversion. They were enough only to serve a few parishes and were not enough to open at least one monastic center in the voivodeship. Our research collected biographical data about these persons, among whom the inhabitants of the Miletsky Monastery and the monks of the Pochaiv Lavra predominated. The reasons for the apostasy of the "flights," which were caused by conflicts with the Orthodox spiritual authorities, removal from church service for immoral behavior, and material benefit, were traced. Special attention was paid to the activity of "flights" in the new denomination because almost every one of them changed several parishes in Volyn. The article shows the tragic fate of these clergymen, some of whom became victims of Ukrainian-Polish confrontations during the Second World War or Soviet post-war repressions.

Keywords: *neounia (neo-Union), Nyfont (Vedmid), Gamaliel (Percheklei), Seraphim (Yarosevych), Ilian (Huk), Nikita (Denysenko-Kurdybansky).*